

بیمه محصولات کشاورزی

ترجمه و تدوین: ایرج جابری

مقدمه

هفتمین اجلاس «کنکره بیمه جهان سوم»^۱ وابسته به انستیتوی بیمه آسیا و اقیانوسیه از ۲۱ الی ۲۵ ماه مه ۱۹۹۰ در کشور سنگال برگزار گردید، «بیمه محصولات کشاورزی» بعنوان محور اصلی مذاکرات اجلاس برگزیده شده بود. آنچه در این مقاله می آید برداشت و ترجمه ای است از سخنان افتتاحیه کنگره توسط آقای M. PUTTY نماینده کشور موریس که پیرامون بیمه محصولات کشاورزی ایراد گردید.

کلیات

اشکال دیگر بیمه تجاری با این مشکل روبرو نیستند زیرا قابلیت آنها دارند که پس از مدتی اجرا، بر اساس شرایط حاکم تعرفه ها را به گونه ای که سودآور باشد تعیین نمایند. اما در کار کشاورزی ارزش بیمه ای پائین بوده و در مقابل تضمین سنگین است و خطرهای طبیعی فراوان آنها تهدید می نمایند.

بیمه های تمام خطر محصولات کشاورزی از جاذبه بیشتری در نزد کشاورزان برخوردار می باشند. درک مفهوم واقعی بیمه محصول در مواجهه و لمس خطرها به صورت واقعی میسر است لکن چنین تجربه ای همیشه ممکن نیست.

خطرهای کشاورزی و اصولاً کار کشاورزی چیست؟
در مفهوم گسترده، کشاورزی به مجموعه فعالیت‌هایی اطلاق می‌شود که منجر به تولید محصولات نظیر غلات، میوه‌ها، گلها، پرورش دام و... می‌شود. ما اعتقاد داریم که بیمه یک فعالیت اقتصادی است زیرا که:

الف - هم بیمه گر و هم بیمه گذار در بلندمدت از آن منتفع می شوند.

ب - حق بیمه ها و غرامت های پرداختی در ارتباط با خسارات بیمه شده هستند.

ج - هزینه عملیات اداری و اجرائی در ارتباط با

تجربیات مکتسبه پیرامون بیمه محصولات کشاورزی در کشورهای در حال توسعه جهان مکرر به صورت بررسی های مختلف منتشر شده است. نظریات ارائه شده در این گزارش ممکن است با آن تجربیات تقابل داشته باشد لکن پذیرش هیچکدام دلیل نفی آن دیگری نخواهد بود.

پیچیدگی موضوع و دگرگونی سریع و شرایط اجتماعی - اقتصادی این جوامع که در اثر پیشرفتهای سریع اقتصادی موجب تغییر شرایط موجود در این کشورها شده است که به نوبه خود تجدیدنظر در عناوین قبلی را لازم ساخته است.

اصولاً یکی از وظایف دولتها تأمین مشارکت مجموعه افراد کشور در تولید ملی است. در این راستا دادن انگیزه های مادی برای تولید بیشتر به صورت سوبسید و جوائز دیگر همانقدر می تواند کارساز باشد که از برقراری مالیاتها و حقوق گمرکی انتظار می رود.

استفاده از چنین مکانیزم هایی در کشورهای در حال توسعه چندان شناخته شده نیست. از این رو است که در این کشورها، که عمدتاً کشاورزی هستند، دادن سوبسید به بیمه محصولات نوعی کمک به کشاورزان غیرمولد یا با بازده کم تلقی می شود.

کیفیت و کمیت خدمات ارائه شده تعیین می گردد.

بیمه محصولات کشاورزی چیست؟

بیمه محصولات مکانیزمی است که با استفاده از آن کشاورز می تواند با پرداخت حق بیمه، در مقابل خسارتهای ناشی از خطرهای موضوع قرارداد تضمین کسب نماید. بدیهی است هر چه خطر عظیم تر باشد هزینه بدست آوردن تضمین نیز بالاتر می رود. خطرهای کشاورزی زیاد هستند و عواملی چون غفلت و کوتاهی کشاورز موجب تشدید آنها می شود.

کشاورزان تمایل دارند از بیمه های تمام خطر استفاده کنند بخصوص وقتی که هزینه بیمه توسط مالیات دهندگان تأمین می شود. در غیر این صورت فقط پوشش بیمه ای برای خطرهای محتمل تر درخواست می کنند. خطرهای نظیر گردباد، تگرگ، انواع سیل، یخبندان، آتش سوزی، خشکسالی، آفات و امراض.

بیمه از تکنیک های تقسیم خسارتهای یک فرد یا گروه به مناطق و گروههای بسیار وسیع تر استفاده می کند. گسترش خسارت و تقسیم آن می تواند در بعد زمان هم صورت گیرد. در کشاورزی همواره خسارتهایی هستند که در دوره های زمانی معین و قابل پیش بینی رخ می دهند.

بیمه محصولات با دیگر انواع بیمه تفاوت دارد و اجرای آن با مشکلات فراوان روبروست. قبل از شروع یک طرح بیمه مطالعات دقیق و گسترده ای پیرامون ساختار سازمانی مناسب بایستی صورت گیرد و مدیریت آن بر اساس قوانین و اصول مدون بیمه استوار باشد. لازم است مشخص شود که چه کسی هزینه بیمه را می پردازد و چه کسی از آن منتفع می شود. همچنین پرداخت سوبسید بایستی بتوان یک اصل همیشگی در طرح بیمه محصول قرار گیرد. البته دولتمردان همیشه مدافع پرداخت سوبسید هستند.

در بیمه های کشاورزی هزینه های اجرائی بسیار حساس هستند. هزینه بالا و مدیریت مالی ضعیف هر طرح بیمه محصولات را محکوم به توقف و یا تکیه بر کمکهای دولت می کند. ولی بهرحال پرداخت هزینه

بیمه و استفاده از امنیتی که ایجاد می کند یکی از عوامل مؤثر بر تصمیم گیری در سرمایه گذاریها می باشد.

یکی از نکات اساسی در مورد اهمیت بیمه محصولات، نقشی است که در مورد اعتبارات در بخش کشاورزی ایفا می کند. بیمه محصول ضمن کمک به کشاورز در جهت باز پرداخت بموقع وامها و حفظ اعتبارش نزد بانک، ثبات لازم در حجم اعتبارات بانک و گردش سرمایه ای آنرا تضمین و حفظ می نماید.

بیمه در یک مفهوم به معنای شیوه و تکنیک مدیریت ریسک می باشد و نمی توان انتظار داشت که هر مورد بلافاصله پس از انعقاد قرارداد بیمه مشمول دریافت خسارت قرار گیرد. یک واحد کشاورزی با خطرهای بسیاری روبرو می باشد که بیمه گر چندان مایل نیست به کلیه آنها آنها هم در شروع برنامه پوشش دهد. بیمه گر می تواند پس از کسب تجربه موفقیت آمیز اجرائی اقدام به توسعه خطرهای زیر پوشش نماید.

یک برنامه بیمه که کاملاً متکی بر آمارها و اطلاعات آماری باشد نمی تواند اهداف رفاهی جامعه را برآورده سازد.

وجود سوبسید در طرح بیمه موجب بالا رفتن هزینه های اداری و مدیریت خواهد شد زیرا مالیات دهندگان مایلند بر کلیه جزئیات امور نظارت بیشتر داشته باشند.

خطرها و مشکل تعیین تعرفه

حوادث و فاجعه های طبیعی از حیثه کنترل و اختیار کشاورز خارج است. اما این امر بدان معنی نیست که بیمه محصول می تواند آنها را کنترل نماید. بیمه فقط می تواند با تحلیل های علمی آماری از توالی و تکرار وقایع، نسبت به تعیین تعرفه برای هر خطر اقدام نماید. مثلاً خشکسالی خطری است که به علت خسارت زیاد آن پرداخت حق بیمه آن از توان مالی اغلب کشاورزان خارج است. همچنین خطری است که بواسطه ابعاد گسترده و حجم سنگین خسارت، بیمه آن از نظر اقتصادی موجه نیست.

مشکلات تعیین تعرفه مناسب متعددی می باشد. مسائلی چون مشخص نبودن بازده واقعی مزارع، کار بررسی را

سازمانهای بیمه در جامعه حضور داشته باشد اعم از اینکه واحد دولتی باشد یا خصوصی و یا بصورت تعاونی شکل گرفته باشد. بعلاوه، سازمان بیمه می‌بایستی بعنوان یک عامل ارتباطی بین بخشهای کشاورزی و اقتصاد عمل نماید. داشتن ارتباط با سازمانهای مالی و بازرگانی توان مالی شانس موفقیت بیمه را افزایش می‌دهد. در این راستا:

۱- بانکها و بیمه‌گر دارای مشتریان واحد هستند. داشتن اطلاعات پیرامون ظرفیت اعتباری کشاورز، میزان مالکیت، درآمد، و روش تولیدی او برای هر دو تشکیلات ضروریست و از این رو مبادله این اطلاعات هزینه‌های گردآوری آن را کاهش می‌دهد.

۲- شبکه بانکی می‌تواند برای جمع‌آوری حق بیمه‌ها و پرداخت غرامت‌ها مورد استفاده قرار گیرد. کارآئی واحدهای اجرایی بیمه در سطح مزارع اهمیت حیاتی دارد. چنانچه تشکیلات بیمه بر اساس یک چهارچوب منطقی و اصول تجاری بنا شده باشد خواهد توانست:

۱- مشارکت کشاورزان را بخصوص در امور ارزیابی خسارات جلب نماید.

۲- کارکنان بیمه بایستی آموزش کافی برای شغلی که عهده‌دار می‌شوند دیده باشند و نظارت برکار آنها می‌بایستی توسط افراد مطلع و کارآزموده صورت گیرد.

۳- سازمان بیمه‌بایستی دارای اختیارات کافی برای انتخاب شیوه‌های اجرایی مناسب، پرداخت پاداش و هزینه‌های حق مشاوره و دستمزد کارکنان خود، و یا نمایندگی‌ها باشد.

تأمین سرمایه بیمه به عنوان اولین اقدام ضروری مدیریت توصیه می‌گردد. سرمایه می‌تواند توسط کشاورزان، بازار سرمایه، و یا از طریق دولت تأمین گردد.

سرمایه سازمان بیمه لازم است سریعاً تکمیل گردد معافیتهای مالیاتی روی درآمد و سود بیمه به تشکیل سرمایه کمک می‌کند.

بیمه اتکائی

ماهیت فاجعه‌آمیز حوادث طبیعی ایجاب می‌نماید پوشش بیمه هر چه ممکن است گسترده‌تر باشد. پوشش بیشتری یابد.

بشدت پیچیده می‌سازد. روشی که تا حدودی از سهولت بیشتری برخوردار است بیمه محصول بر اساس حجم سرمایه‌گذاری انجام شده در یک دوره تولیدی است. در این روش به علت معلوم بودن میزان سرمایه‌گذاری تعیین تعرفه ساده‌تر صورت گرفته و به علت محدود بودن مسئولیت بیمه‌گر، نرخ حق بیمه نیز کاهش یافته و کشاورز با سهولت بیشتر قادر به پرداخت هزینه بیمه خواهد بود.

به علت کمبود اطلاعات آماری تعیین نرخ با محدودیت بسیار روبروست و لازم است به گونه‌ای عمل شود که قابل اصلاح و تعدیل باشد. چنین نرخی متضمن موارد زیر می‌باشد:

الف - نرخ خالص خطر (و احتمال وقوع آن)

ب - هزینه‌های اداری و اجرایی.

ج - توزیع ذخایر متناسب با حجم خطر.

درپاره‌ای از کشورهای پیشرفته بخشی از حق بیمه که مربوط به هزینه‌های اداری و ذخایر می‌باشد توسط دولت تأمین می‌گردد. شیوه دیگری تحت نام بیمه اعتبار و وام مورد عمل می‌باشد که در آن مشکلات ناشی از عدم بازپرداخت بدهی‌ها تخفیف یافته و موقعیت اعتباری کشاورز نیز نزد سازمانهای اعتباردهنده تحکیم می‌گردد.

در کلیه روش‌های بیمه محصول اعم از بیمه بر اساس بازده محصول یا سرمایه‌گذاری و یا بیمه وام و اعتبار، خطرهای محدود می‌تواند کارآئی برنامه بیمه را تضمین نماید. حتی کشورهای پیشرفته صنعتی نیز در گزینش خطر، بسیار با احتیاط عمل می‌کنند و اغلب بصورت یک یا چند خطر انتخابی پوشش می‌دهند. خطرهایی همچون تگرگ، دزدی، آتش‌سوزی، ... ممکن است به تنهایی هر کدام موضوع یک برنامه بیمه محصول و وام باشند.

مدیریت بیمه‌های کشاورزی

بیمه محصولات می‌بایستی بر پایه اصول تجاری عمل نماید. این امر بخصوص در بخش مدیریت اهمیت بیشتری می‌یابد. بیمه نمی‌تواند مسائل اجتماعی و توسعه اقتصادی را حل نماید و ضروری است دور از این امور به فعالیت بپردازد.

سازمان بیمه محصولات بایستی همانند سایر

تکنولوژی و اطلاعات علمی کشاورزی نیز وجود دارد. در چنین شرایطی وجود بیمه اجباری کار را مشکلتر می کند. ذکر موارد زیر به روشن شدن موضوع کمک بیشتری می نماید:

الف - بیمه اجباری تقاضای جدیدی بوجود می آورد که جامعه به علت پائین بودن استاندارد مدیریت به سختی قادر به پاسخگویی به آن است.

ب - اجباری بودن بیمه نوعی عدم رعایت عدالت اجتماعی از نظر کشاورزان با کارآئی خوب تلقی می شود مگر آنکه سیستم به شکل منطقی و اصولی به گونه ای طراحی شود که سوابق تولیدی، بازده مناطق، توالی وقوع هر خطر در هر منطقه، و همچنین توان تولیدی هر کشاورز را در نظر بگیرد.

ج - بیمه اجباری می تواند در مواردی برای کشاورز کسب اعتبار تلقی شود تا به کمک آن بتواند از وام و سایر نهاده های کشاورزی استفاده نماید.

د - و بالأخره بیمه اجباری به معنی وضع یکطرفه تعرفه ها و نرخ ها نیست و کشاورزان بیمه گزار از طریق سازمانهای محلی و تشکل ها اعمال نظر خواهند نمود.

این کاری است که به کمک بیمه اتکائی میسر می گردد. بدین ترتیب بیمه گر نیز از محاسبات تعرفه ها و در کل از پرتفوی خود رضایت حاصل می نماید. بیمه گر با داشتن بیمه اتکائی خواهد توانست در موارد مهمی چون ثبات مالی، تأمین در قبال تحولات سیاسی، حجم کارکنان، هزینه های مدیریت و غیره و از اطمینان و پشتگرمی کافی برخوردار باشد. بیمه اتکائی در کشورهای جهان سوم با تأثیرات منفی مواجه است. این جریان بخصوص به هنگام پرداخت غرامت در خسارتهای سنگین بیشتر احساس می گردد. به منظور حفظ سلامت مالی سازمانهای بیمه محصولات در این کشورها لازم است دولتها قوانین خاصی وضع نمایند تا نگهداری ذخایر ارزی جهت حق بیمه ها و غرامت برای شرکتهای بیمه تسهیل گردد.

بیمه اجباری یا اختیاری

سؤال اجباری یا اختیاری بودن بیمه محصول مباحثات بسیاری برانگیخته است. در کشورهای در حال توسعه مالکیت های کوچک زمین و دام شکل غالب است. در این کشورها علاوه بر فقر مالکیت، پائین بودن سطح